

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕРЕГЛЯДУ ФІЛЬМІВ, СТОРІТЕЙЛІНГУ ТА VR-ТЕХНОЛОГІЙ

Любов Ступак,
вчитель початкових класів вищої категорії, учитель-методист
м. Білозерське, Донецька область
E-mail: stupak19571958@gmail.com

Андрій Братченко,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Запоріжжя,
E-mail: shubinser@ukr.net

Сучасна система освіти стикається із зростаючими викликами, пов'язаними з інтеграцією дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх шкіл. Відомо, що ефективність реалізації інклюзивної освіти значною мірою визначається рівнем обізнаності педагогічних працівників про існуючі проблеми в освіті дітей з особливими потребами. Крім того, важливо розуміти інклюзію як фундаментальну цінність демократичного суспільства, що сприяє розвитку толерантності та позитивній зміні ставлення до дітей з особливими освітніми потребами як серед педагогів, так і серед батьків та інших представників суспільства. У цьому контексті виховання толерантності виступає як ключове завдання інклюзивної освіти, оскільки воно сприяє формуванню сприятливого психологічного клімату та посиленню соціальних зв'язків між учнями.

Толерантність, відповідно до «Декларації принципів толерантності» окреслюється як здатність усвідомлено сприймати різні форми самовираження, культурну різноманітність та прояви індивідуальності. Цей підхід підкреслює, що кожна людина, незалежно від рівня своїх здібностей, має невід'ємне право на доступ до знань, відкритість у

спілкуванні, а також свободу думки, совісті та переконань, що відображає ідею «єдності в різноманітті» [1]. Іншими словами, толерантність проявляється як уміння поважати та приймати відмінності інших, а також встановлювати партнерські та дружні взаємини, незалежно від індивідуальних особливостей розвитку, соціального походження чи фізичних можливостей.

Виховання толерантності у школах є надзвичайно важливим завданням сучасної педагогічної практики, особливо у контексті інклюзивної освіти, де діти з особливими освітніми потребами стають невід'ємною частиною навчального простору. У сучасних умовах використання інноваційних педагогічних технологій для виконання цього завдання набуває особливого значення. Дослідники відзначають позитивний вплив перегляду тематичних фільмів, сторітейлінгу (методу оповідання історій) та технологій віртуальної реальності (VR) на розвиток емпатії та толерантного ставлення серед учнів. Завдяки цим інструментам можливо не лише розширити світогляд молодих людей, а й стимулювати обговорення складних соціальних питань у класній соціальній взаємодії.

Соціальна реабілітація дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності передбачає створення педагогічних умов, у яких кожна дитина може вільно взаємодіяти, спілкуватися та розвиватись згідно із своїми індивідуальними особливостями. Інклюзивні школи, що називаються «Школами для всіх» є прикладом освітніх закладів, де впроваджуються організаційно-педагогічні умови, які сприяють формуванню толерантного середовища.

Одним з основних чинників, що обмежують інклюзію, залишається неготовність окремих педагогів, учнів та їхніх батьків до взаємодії з дітьми, які мають особливі потреби. Основною ідеєю інклюзивного підходу є не адаптація особистості до існуючих соціальних умов, а створення суспільством умов, які дозволяють задовольнити індивідуальні потреби кожного учасника освіти. Таким чином, організаційно-педагогічне

формування толерантного освітнього середовища передбачає, що саме вчителі стають прикладом толерантного ставлення, сприяючи формуванню у школярів позитивного ставлення до дітей з обмеженими можливостями.

Сучасні педагогічні технології набувають особливої актуальності в контексті формування толерантності при змінах в структурі класу, коли учні з ООП стають його складовою. Зокрема, перегляд фільмів із соціальною тематикою, що порушують питання інклюзії та життя дітей з особливими освітніми потребами, виявляється потужним засобом емоційного впливу. Фільмові твори, особливо авторське, некомерційне та соціальне кіно, у тому числі і мультиплікаційні фільми, метою яких є зміна уявлення та ставлення дитини до дійсності, виявлення проблем та зміна реальності навколо себе, можуть стати каталізатором обговорення складних соціальних питань, допомагаючи учням усвідомити труднощі та емоційні переживання своїх ровесників. Дослідження, проведені в Європі та США, свідчать про те, що комбінація перегляду фільмів із супутніми рефлексивними обговореннями сприяє зростанню рівня емпатії та толерантного ставлення [2,3,5], а також розглядається як «засіб індивідуальної та соціальної трансформації» [4]. Також дослідженнями доведений прямо пропорційний зв'язок між ступінем зануреності в викладену в фільмах історію та кількістю сприятливих вражень [8].

Сторітейлінг у освітньому процесі – це розповідь історій, яке є давнім засобом передачі знань і досвіду. Сучасні педагогічні підходи використовують сторітейлінг як ефективний інструмент для формування соціальних та емоційних компетенцій. Через особисті історії та оповіді учні здатні усвідомити різницю у світогляді, розвинути критичне мислення та покращити навички міжособистісної комунікації. Цей підхід стимулює розвиток емпатії та критичного мислення, сприяючи здатності до конструктивного діалогу між представниками різних соціальних груп. Крім того, інтеграція сторітейлінгу в навчальний процес створює активне,

інтерактивне середовище для обговорення складних соціальних питань, що в свою чергу допомагає знизити упередження та сприяє соціальній інтеграції. Дослідження, проведені в рамках інклюзивних проєктів, свідчать, що сторітейлінг допомагає учням краще зрозуміти потреби дітей з ООП, а також встановити більш глибокі та емоційно насичені зв'язки між собою.

В інноваційному освітньому процесі все більше застосовуються технології віртуальної реальності (VR), які дозволяють моделювати реалістичні соціальні сценарії у безпечному середовищі. VR-технології надають учням можливість зануритись у симульовані ситуації інклюзії, інтерактивні сценарії, вивчати досвід дітей з ООП, відчувати емоційний стан дітей з особливими потребами, взаємодіяти у віртуальному просторі та, таким чином, розвивати емоційну інтелігентність і толерантність. Практичні приклади успішного застосування VR-технологій у профілактиці булінгу свідчать про те, що інтерактивний досвід стимулює дітей до критичного осмислення упереджених стосунків, сприяючи становленню конструктивного соціального діалогу [6,7]. Так у 2019 р. некомерційна організація Crisis Text Line запустила революційну ініціативу віртуальної реальності (VR), спрямовану на навчання волонтерів і покращення їхнього співчуття до людей у кризових ситуаціях. Використовуючи захоплюючий досвід віртуальної реальності, волонтери могли стати на місце тих, хто має проблеми з психічним здоров'ям, спостерігаючи глибокий вплив емоційного стресу. Цей інноваційний підхід призвів до значного збільшення ефективності волонтерства на 25%, оскільки учасники повідомили, що відчують себе більш підготовленими для вирішення реальних ситуацій. У тому ж 2019 р. Відкритим університетом був створений новий додаток, що мав метою змусити дітей замислитися над упередженими ставленнями до людей з різних соціальних груп. Цю технологію, протестовану в школах, пропонують як спосіб боротьби з булінгом у школах.

Таким чином, формування толерантності в інклюзивному освітньому середовищі стало багатовимірною задачею, яка потребує комплексного підходу. Важливою є не тільки педагогічна робота, але й створення умов для відкритого спілкування, де кожен учень матиме змогу пізнавати та розуміти різноманітність життєвого досвіду своїх ровесників. Інноваційні методи, зокрема перегляд тематичних фільмів, сторітейлінг та використання VR-технологій, забезпечують додаткові можливості для розвитку емпатії та розширення світогляду учнів, сприяючи формуванню взаємоповаги та партнерських стосунків. Цей підхід, який поєднує технологічні інновації з класичними педагогічними методами, є важливим кроком до подолання бар'єрів, що заважають успішній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у звичайну освітню систему. Формування толерантного ставлення через активне залучення учнів до емоційного та інформаційного обміну сприяє не лише особистісному розвитку, а й загальному покращенню соціального клімату в школах. Дослідження свідчать, що ефективне поєднання різних методик може значно посилити соціальну адаптацію учнів, збільшити їхню емпатію та створити основу для побудови відкритого і толерантного суспільства. Сучасна педагогіка повинна враховувати цей досвід та впроваджувати інтегровані освітні програми, орієнтовані на розвиток гуманістичних цінностей і активне сприяння інклюзії.

Список використаних джерел:

1. Декларація принципів терпимості: затв. Резолюцією Генеральної Конференції ЮНЕСКО 16.11.1995 р. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/toleranc.shtml (дата звернення: 02.05.2025)
2. Baran S.B., Chase L., Courtright J. Television drama as a facilitator of prosocial behavior. J. Broadcast. 1979;23:277–284. DOI: 10.1080/08838157909363939.

3. Forge K.L., Phemister S. The effect of prosocial cartoons on preschool children. *Child Study J.* 1987;17:83–86.
4. Kashani T. *Movies Change Lives: Pedagogy of Constructive Humanistic Transformation through Cinema.* Peter Lang Publishing Inc.; New York, NY, USA: 2016.
5. Perciful M.S., Meyer C. The Impact of Films on Viewer Attitudes towards People with Schizophrenia. *Curr. Psychol.* 2017;36:483–493. DOI: 10.1007/s12144-016-9436-0.
6. The Role of Virtual Reality in Enhancing Social Inclusion for Individuals with Disabilities. Author: Vorecol Editorial Team. August 28, 2024 URL: <https://vorecol.com/blogs/blog-the-role-of-virtual-reality-in-enhancing-social-inclusion-for-individuals-with-disabilities-170442>
7. Virtual reality to stop bullying: Tech tested in schools. BBC Online, 9 April 2019. URL: <https://www.bbc.com/news/av/newsbeat-47863873>
8. Yang F., Bergh B. Movies Influence on Country Concept. In: Fullerton J.A., Kendrick A., editors. *Shaping International Public Opinion A Model for Nation Branding and Public Diplomacy.* Peter Lang; New York, NY, USA: 2017. pp. 113–133.